VIERA PAWLIKOVÁ-VILHANOVÁ

Kresťanstvo na čiernom kontinente

V KLÁŠTOROCH TRADIČNE PREBIEHALA VÝUČBA NÁBOŽENSTVA. DIAKON SA UČÍ OD STARŠIEHO KŇAZA V AKSÚMSKOM KLÁŠTORE V ETIÓPII.

História kresťanstva na africkom kontinente je veľmi stará a siaha až do apoštolských čias. Mnohí africkí kresťania a teológovia dokonca tvrdia, že kresťanstvo patrí medzi africké náboženstvá.

Christianizácia dávnej Afriky

Korene egyptskej koptskej cirkvi siahajú do 1. storočia. O prvých 150 rokoch existencie kresťanstva v Egypte máme relatívne málo správ. Podľa tradície kresťanstvo do Egypta priniesol svätý Marek, evanjelista. Správu o tom zaznamenal roku 324 „otec cirkevných dejín" Eusébius z Cézarey (asi 263 – 339) vo svojich *Dejinách cirkvi (Ekklésiastiké historia)*. Šíriť kresťanstvo pomáhali aj preklady *Biblie*. Podľa tradície vôbec prvý preklad hebrejskej *Biblie* alebo *Tenachu* vznikol na africkom kontinente, v egyptskej Alexandrii, z podnetu tamojších Židov v 3. storočí pred Kr. Pretože väčšina Židov žijúcich v diaspóre už nevedela dobre po hebrejsky, sedemdesiatdva židovských učencov z Judey, ktorých pozval egyptský kráľ Ptolemaios II. Filadelfos (284 – 247 pred Kr.), pripravilo preklad *Biblie* do gréčtiny, ktorý je známy ako ***Septuaginta***. Tento preklad neskôr používali aj prví kresťania. Od tých čias sa v Afrike *Biblia* prekladá dodnes.

Cirkevní otcovia v Stredomorí

V Alexandrii, založenej roku 332 pred Kr. Alexandrom Veľkým, bolo centrum veľmi početnej a intelektuálne najvýznamnejšej židovskej diaspórnej komunity v oblasti Stredomoria. Z tohto literárneho a duchovného centra helenistického judaizmu a helenistickej filozofie reprezentovanej Filónom Alexandrijským (okolo 15 pred Kr. – 45 po Kr.) pochádzali aj prví kresťanskí konvertiti či zarytí odporcovia kresťanstva. Tu žili a tvorili významní cirkevní otcovia: zakladateľ slávnej kresťanskej filozofickej školy Klement Alexandrijský (asi 150 – 215) a Órigenes (185 – 253), ktorí tu položili základy kresťanskej filozofie, teológie, exegézy a spirituality. Alexandria bola dôležitým centrom kresťanskej exegézy a teológie aj v ďalšom storočí, keď sa riešili dôležité vieroučné otázky. Pôsobil tu biskup Atanasius (asi 295 – 373) a patriarcha Cyril z Alexandrie (asi 370 – 444), ktorého monofyzitské učenie o Kristovi v christologických sporoch odmietli a odsúdil ho aj Chalcedónsky koncil roku 451.

Z kozmopolitného mestského prostredia, kde žilo obyvateľstvo hovoriace prevažne po grécky, sa kresťanstvo šírilo na egyptský vidiek, medzi obyvateľstvo hovoriace koptským jazykom, aj smerom na západ do Magribu, na juh pozdĺž Nílu do Núbie (dnes Sudán) a do Aksúmu (dnes Etiópia). Masová christianizácia Egypta by nebola možná bez biblických prekladov do koptčiny. Hoci nevieme presne, kedy tieto preklady vznikli, okolo roku 290, keď svätý Anton, pustovník (asi 251 – 356), zakladateľ pustovníckeho života, ktorý nevedel po grécky, recitoval či skôr spieval so svojimi nasledovníkmi na púšti žalmy, museli už žalmy a evanjeliá existovať v koptskom preklade. Bez biblických prekladov by nebolo možné ani masové mníšske hnutie, ktoré inšpiroval Antonov mladší súčasník Pachomius (290 – 346). Hoci vo 4. storočí egyptská cirkev používala popri koptčine aj gréčtinu, preklad *Biblie* do koptčiny viedol k vzniku bohatej kresťanskej literatúry a k vedomiu kultúrnej identity, ktorá pomohla koptskej cirkvi odolať postupnej arabizácii a islamizácii a do súčasnosti zachovala koptčinu ako liturgický jazyk. V tomto jazyku sú napísané pôvodné kresťanské diela, mníšske spisy Pachomia, preklady gréckych patristických prác a ranokresťanské spisy, ktoré boli často zničené pre podozrenie z heterodoxie, či gnostická literatúra. Kresťanská vierouka sa utvárala v polemike s gnózou a gnostické učenie bolo donedávna známe väčšinou iba z polemík cirkevných otcov s veľkými gnostickými učiteľmi, ako bol Valentinos (2. storočie).

Oficiálne i tajné knihy

Cirkevná tradícia považuje za zdroj všetkých informácií o živote a učení Ježiša Krista štyri evanjeliá a ďalšie spisy, ktoré boli zahrnuté do *Nového zákona*. Ranokresťanská literatúra však bola veľmi rozsiahla. V prvých dvoch storočiach kolovali medzi kresťanmi ďalšie evan-

MINISLOVNÍČEK

apologetika – obhajoba myšlienky, učenia a pod.
autokefálna cirkev – národná cirkev, ktorá je administratívne nezávislá, má vlastnú synodu biskupov na čele s metropolitom alebo patriarchom, ktorý môže vysvätiť biskupov. Etiópska cirkev sa stala autokefálnou, nezávislou od egyptskej koptskej cirkvi, roku 1951 a roku 1959 bol metropolita etiópskej cirkvi povýšený na patriarchu.
Berberi – pôvodní obyvatelia severnej Afriky hovoriaci berberskými jazykmi, ktorí sa po vpáde Arabov a islamu od 7. storočia postupne arabizovali a islamizovali.
exegéza – rozbor a výklad textu, najmä biblického.
exorcizmus – vyháňanie diabla, zaklínanie zlých duchov.
gnostické učenie – vyvíjalo sa paralelne a v konfrontácii s raným kresťanstvom, spájalo náboženstvo s filozofiou. V polemike s ním a inými heretickými hnutiami sa v prvých storočiach existencie kresťanstva utvárala kresťanská vierouka. Cirkevní otcovia gnostické spisy zakazovali a ničili. Až do objavenia gnostickej knižnice v Hornom Egypte pri Nag Hammádí bolo gnostické učenie známe len z polemík v dielach cirkevných otcov.
heterodoxia – inoverstvo, bludárstvo, opak ortodoxie.
Kopti – kresťanskí potomkovia starých Egypťanov. Koptčina je posledné vývojové štádium egyptčiny, jazyka pôvodného obyvateľstva starého Egypta. Používala sa od 3. do 16. storočia ako hovorový a literárny jazyk. Napriek arabizácii Egypta je dodnes liturgickým jazykom koptskej cirkvi.
monofyzitizmus – christologické učenie, podľa ktorého mala osoba vteleného Krista len vonkajšiu ľudskú podobu a jedinú (gr. *monos*) božskú prirodzenosť (*fyzis*). Po Chalcedónskom koncile zvíťazila téza, že osoba Krista má božskú aj ľudskú prirodzenosť. Odsúdenie viedlo k vzniku separátnych monofyzitských cirkví v Afrike (koptská a etiópska), v Sýrii (jakobitská cirkev) a v Arménsku (arménska cirkev).
patristika – vedná disciplína skúmajúca život a diela cirkevných otcov.
Teodora – manželka byzantského cisára Justiniána (527 – 565). Justinián sa angažoval v teologických otázkach. Po Chalcedónskom koncile roku 451 podporoval jeho rozhodnutie v christologických sporoch, na rozdiel od Teodory, ktorá sa neskôr priklonila k monofyzitizmu.